

Streszczenie popularnonaukowe

Okres od poł. XX wieku naznaczony jest badaniami nad relacjami żydowsko-chrześcijańskimi w średniowieczu w oparciu przede wszystkim o historyczno-polityczne interakcje obu religii oraz wątki zależności teologicznych, zarówno na poziomie pojęciowym (specyficznie używane kategorie, które przeszły do słownika chrześcijańskiego z judaizmu) jak również na planie ogólnym, a więc postrzegania siebie przez chrześcijaństwo w stosunku do judaizmu. W opisie tych relacji ignorowano jednak średniowieczne komentarze do Listu do Hebrajczyków, zwłaszcza te z XII i XIII wieku, choć to właśnie wtedy pojawia się szereg innowacyjnych metod egzegetycznych na uniwersytetach, ustala się relacje między sensem dosłownym i duchowym, wprowadza *quaestiones* do prowadzonych analiz, a także wykorzystuje osiągnięcia żydowskiej egzegezy Biblii wraz z nowymi arystotelesowskimi narzędziami interpretacyjnymi. Zależności między nimi, widoczne w nawiązaniach, zapożyczeniach czy dyskusjach nad *veritas hebraica* oznaczają bogate interakcje i szereg modeli współżycia obu tradycji religijnych, które wyznaczały potem praktykę społeczną i tłumaczą wiele zjawisk. Świadkiem tych przemian jest wyjątkowy w tym względzie komentarz do Listu do Hebrajczyków autorstwa św. Tomasza z Akwinu.

W tym celu projekt pragnie uzupełnić istniejące braki oraz przeanalizować historyczne i teologiczne aspekty średniowiecznych komentarzy do Listu do Hebrajczyków, stawiając w centrum pomijany w badaniach komentarz Tomasza z Akwinu, największego z teologów średniowiecza, do Listu do Hebrajczyków. W ramach projektu zostaną zbadane komentarze do tego Listu przed św. Tomaszem, mogące stanowić jego potencjalne źródło inspiracji oraz po nim, aby zobaczyć różnice i oryginalny wkład Akwinaty. Tomistyczny komentarz zawiera w sobie dojrzałe myśli teologiczne, a jednocześnie z racji tematyki odnosi się do wartości starego przymierza (często zresztą cytując wprost teksty Starego Testamentu i traktując je na sposób typologiczny, jako zapowiedź nowotestamentalnego sensu), ofiar żydowskiego kultu świątynnego, pokazuje różnice między chrześcijaństwem a judaizmem, zarówno na planie historii zbawienia jak na gruncie konkretnych aspektów teologii obu religii (np. soteriologii, antropologii). Badania będą więc polegały na identyfikacji średniowiecznych komentarzy do Listu do Hebrajczyków, a następnie analizie ich wykorzystania przez Akwinatę (explicite jak implicite) w jego komentarzu. Ta linia historyczna badań zostanie poszerzone o badania teologiczne, które dotyczyć będą kategorii wspólnych dla obu religii (np. zadośćuczynienie; ofiara; przymierze etc.).

Spodziewanym owocem projektu będzie kompleksowe opracowanie komentarza Akwinaty do Listu do Hebrajczyków (identyfikacja tradycji manuskryptów, relacji między różnymi wersjami komentarza etc.), analiza patrystycznej i średniowiecznej recepcji Listu do Hebrajczyków oraz ich wykorzystanie przez Tomasza z Akwinu. Wymagać to będzie przeanalizowania wszystkich średniowiecznych komentarzy do tej księgi Nowego Testamentu nie tylko pod kątem teologicznym, ale również stosowanej metody egzegetycznej. Następnie odkryte treści teologiczne w komentarzu zostaną odniesione do współczesnego dialogu żydowsko-chrześcijańskiego. Rekonfiguracja prowadzonego obecnie dialogu obu religii może wiele zyskać, jeśli uwzględni się w nim przekaz teologiczny Listu do Hebrajczyków i jego średniowieczne interpretacje. Owoce projektu zostaną przedstawione w monografii wieloautorskiej, którą przygotowują najlepsi specjaliści z zakresu egzegezy biblijnej średniowiecza.